

आनंदाची अनुभूती देणारे रुग्णमित्र श्वान

ज्यांनी ज्यांनी प्राण्यावर प्रेम केलेले आहे, त्यांना पशूपक्ष्यांच्या संगतीत मिळणऱ्या आनंदाच्या अनुभूतीचे वेगळे पर्वण करायला नको. एखादा श्वान किंवा किंवा मांजर तुमच्या डोळ्यांत डोळे घालून तुमच्याशी संपर्क साधतो, तेव्हाचा त्याचा स्पर्श आठवा. तेच मांजर तुमच्या मांडीवर सुखावले की त्याच्या शरीरातून येणार गुड गुड आवाज आणि त्याच्या मखमली कातडीचा स्पर्श आठवा. ती आनंदाची अनुभूती न विसरता येणारी असते.

घरात नव्य^{mzo} आणलेले श्वानाचे पिल्लू तुमच्या पायाजवळ येऊन निर्धास्त होऊन झोपते. तुमच्या पायाचा किंवा वहाणांचा आवाज कानावर आला, तुम्ही नजरेला पडलात आमि तुमचा स्पर्श झाला गकी तुमचा लाडका श्वान जो सुखावतो, त्याच्या सर्वांगातून ज्या आनंदाच्या लहरी निघतात, त्या तुमच्या हृदयाची तार छेडून जातात. तुम्ही तुमच्या स्पर्शातून त्याला जो प्रेम, जो आधार देता, तो त्याला सुखावत असतो. शांत करत असतो. ही शांतता, तो आधार, तो आनंद हा कितीतरी पटींनी वाढून तुमच्याकडे परत येत असतो. कड्या कपारीतून पुम्हा पुम्हा तुमच्याकडे येणऱ्या तुमच्याच आवाजाच्या प्रतिध्वनीसारखा. प्रतिध्वनीच्या आनंदाची अनुभूती घेण्यासाठी गर्दीपासून दूर जावे लागते. एकांत लोगतो. पण प्राण्याच्या प्रतिसादाची अनुभूती तुम्हाला कोठेही घेता ते आमि ज्यांना प्राण्यांकडे जाण्याची शक्यता नसते, त्यांच्याकडे प्राण्यांना नेण्याची सोय करता येते. भयाच्या, दुःखाच्या गर्तेत बुडालेल्यांना अशा प्रतिसादामुळे आधार, शांतता मिळून कधी कधी नवजीवनही मिळू शकते.

मानसिक स्वास्थ्य हे शारीरिक स्वास्थ्याचा अविभाज्य घटक आहे हे आता सर्वमान्य आहे. रुग्णाच्या मानसिक स्वास्थ्यासाठी अद्ययावत रुग्णालयातून उपाचारांचे एक अंग म्हणून प्राणी वापरले जातात. मुंबईतही अशा प्रयोगांना १९९७ पासून सुरुवात झाली आहे. उपचार पध्दतीत अनेक पक्षी, प्राणी वापरले जात असले तरी मांजरे व कुत्रे हे प्राणी अधिक वापरली जातात. अमेरिकेत डॉग इंटरनॅशनल या नावाची संस्था आहे. त्यांचा ई मेल पत्ता tdi@gri.net असा आहे. तसेच अमेरिकेतील कॅनॉन क्लब सिटी डिपार्टमेंटकडून देखील या संबंधीची अधिक माहिती मिळू शकते. एकूण प्रशिक्षण घेण्याची पात्रता बघितली तर मांजरापेक्षा श्वान या कामाकरिता जास्त उपयोगी ठरतात. पण कुत्रा-मांजर यांचे वैर सर्वश्रुत आहे. तेसच मांजरप्रेमी व श्वान प्रेमींचे आपसात वैर नसले तरी काहींना मांजरे जास्त आवतात, तर काहींना श्वान. म्हणून श्वान किंवा मांजरे यांत भेदभाव न करता उपचाराकरिता वापरण्यात येणाऱ्या प्राण्यांकडून काय अपेक्षा असतात, व कोणते दुर्गुण टाळणे आवश्यक असते ते आता पाहू.

कुत्र्याचे शेपूट नळीत घालून कधी सरळ करता येत नाही ही म्हण पदोपदी लक्षात ठेवावी लागते. शेपटीइतकीच ही म्हणही त्याच्या स्वभावाला लागू पडते. खास म्हणजे त्याच्या मनात ज्या गोष्टींचे भय असते, ते सहसा काढता येत नाही. एखाद्या गोष्टीची भीती तयंच्या मनात शिरली की त्या गोष्टीचा धसका श्वान घेतो. त्या भीतीपोटी तो काय करेल ते सांगता येत नाही. भीतीदायक गोष्टी-घटना-आवाज-दृष्य से कोणतेही प्रेरक त्याच्यापर्यंत पोहोचताच त्याची पहिली प्रतिक्रिया तेथून पळ काढण्याची असते. पळ काढणे अशक्य असेल तर तो बचावात्मक क्रिया म्हणजे दात काढून गुरकावणे, तिरांचे लक्ष वेधून घेण्यासाठी आरडा ओरडा करण, फुंकण, केकाटण असे काहीही करू शकतो. अगदी शेवटचा उपाय म्हणू तो स्वसंरक्षणासाठी हल्ला करण वा पळून जाण्यास प्रतिबंध करणाऱ्याला चावणे या क्रियाही करू शकतो.

श्वान हातसा भिन्ना प्राणी. सर्वच अनोळखी, परक्या प्राणीमात्रांची, आकारांची, आवाजांची त्यावा भीती वाटते. त्यातच या अनोळखी आकाराची पहिल्यांदा गाठ पडल्यानंतर त्याला जे अनुभव येतात, ते त्याच्या मनांत खोलवर जाऊन बसतात. वरून सारवासारव केली तरी ते केव्हा उफाळून वर येतील ते सांगता येत नाही. म्हणून थरपी डॉगज तयार करताना किंवा घडविताना सुरुवातीपासूनच पुरेशी काळजी घ्यावी लागते. श्वानांना कशाकशाची भीती वाटू शकते व ती भीती न बसता तो एक आनंददायक अनुभव कसा होईल ते आता आपण पाहू. आपल्या घरात पिलू आणताना त्या पिलाचे वातावरण बदलते. त्याचबरोबर त्याच्या परिसरातील व्यक्तीही बदलतात. श्वान व मांजर यांत हाच फरक असतो. मांजरांना व्यक्तीपेक्षा जागा जास्त जवळची असते सरावाची जागा असली की अनोळखी, परक्या व्यक्तीनाही ते भीक घालत नाहीत. त्याच वेळी व्यक्ती विश्वासातील असल्याकी जागा बदलली तरी श्वान त्या जागेशी जुळवून घेऊ शकतात. सभोवतालच्या जागा व व्यक्ती या खरे म्हणजे स्वास्थ्य या एका नाण्याच्या दोन बाजू आहेत नेहमीची जागा असेल व आपल्या माणसाचा आवाज असेल तर मांजरनवख्या माणसाचा स्पर्श आनंदाने घेईल. नेहमीचा माणूस बरोबर असेल तर श्वान परक्या जागेत देखील त्रयस्थ्य माणाचा स्पर्श आनंदाने घेईल.

स्पर्श ही जवळिकीची शेवटची पायरी पायरी असते. जवळीक ही मनाची स्थिती असते. नाकाने येणारा गंध, कानाने येणारा आवाज, नजरेने मिळणारी दृष्ट्याची ओळख, जिभेने मिळणारी चव व कातडीमुळे स्पर्श अशी तिची पाच प्रेरके असतात. अंतरमन हे सहावे इंद्रिय म्हणतात. ज्यांचे आंतरमन विकसित असते, असे जीव अंतरमनाने देखील स्पर्श घेतात, देतात. श्वानांच्या बाबतीत सर्वसाधारणतः गंध, आवाज, दृष्टी, चव व शेवटी स्पर्श असा प्रेरकाचा क्रम आढळतो. अंतरमन हे देखील खूप प्रभावी असू शकते. श्वान पालक यातील कोणतीही एक क्षमता जास्त प्रभावी करू शकतो. पण कोणते ज्ञानेंद्रिय आधी वापरायचे हे श्वानांच्या बाबतीत जन्मतःच ठरत असते व तो क्रम बदलणे हे जवळजवळ दुरापास्त असते.

ओळख पटवून देण्यासाठी जीभ या ज्ञानेंद्रियाचा जसा वापर श्वान करतात, त्याचप्रमाणे पाल्याला स्वच्छ करण्यासाठी, त्याचे तापमान योग्य पातळीवर आणण्यासाठी आमि सर्वात पुढे जाऊन थेट त्याच्या अंतर्मनाशी संपर्क साधून त्याच्याशी एकरूप होण्यासाठी वापरण्याचा अवयव आहे. त्यामुळे श्वानाने तुम्हाला आपले मानले की तो तुम्हाला चाटणारच. श्वानाशी मैत्री करण्यासाठी किंवा त्याच्याशी ओळख करून घेण्यासाठी तळहात खाली करून बोटं नाचवत आपण आपला हात श्वानासमोर धरायचा असतो. बोटं नाचवत असताना बोटपासून निघणारी हवा श्वानाच्या नाकापर्यंत जाते. मग त्या श्वानाची मैत्री करण्याची इच्छा असेल तर तो नाक आणखी पुढे आणून तुमच्या बोटंांचा जास्त वास घेतो आणि मैत्री स्वीकारली हे ताखविण्यासाठी तुमची बोटं चाटतो.

नाते मैत्रीच्या पुढे न्यायचे असले म्हणजे तो श्वा नतुमच्या अंगावर पाय ठेवून तुमचे गाल व तुमच्या ओठांचे कोपरे चाटतो. श्वानाचे हे गाल चाटणे सर्वांना आवडतेच असे नाही. बोटं चाटण्यापर्यंत देखील श्वानाशी संबंध आलेला अनेकांना आवडत नाही. त्यांना श्वानाच्या लाळेची किळस, शिसारी वाटते. श्वानांना स्पर्श करावा, श्वानांच्या डोक्यावरून हात फिरवावा, त्याच्या पाठीवर किंवा छातीवर थोपटावे असे अनेकांना वाटते. पण स्पर्शाची क्रिया एकतर्फी, म्हणजे माणसाकडून होत असताना श्वानाने चुपाचप, शांतपणे उभे राहावे अशी बहुतेकांची अपेक्षा असते.

काही वेळेला श्वान रुग्णालयातील रोग्यांवरील उपचारात मदत म्हणून वापरताना अशा चाटण्याची सवय असणारे श्वान शक्यतो टाळले जातात. रुग्णालयातील वस्तू निर्जंतुक केलेल्या असतात. त्यात श्वानांची लाळ ही रेबीज या रोगाशी सरळ

संबंध असलेली. त्यामुळे रुग्णांना श्वानाने चाटणे हा प्रकार गलिच्छ व रोगप्रसारक असल्याचे अनेकांचे मत असते. त्यामुळे रुग्णांना मदत करणाऱ्या थिरेप्युटिक डॉगने प्रेम व्यक्त करताना चाटणे हे आक्षेपार्ह धरले गेल्यास नवल नाही. श्वानाने चाटू नये अशी सवय त्याला लावण्यासाठी आपण जी दोन कारणे पाहिली, ती एकेक घेऊन त्यावर उपाय पाहू. पहिले कारण आहे, ओळख करून घेण्यासाठी चाटून-चव घेऊन पाहाणे. चव घेऊन ती लक्षात ठेवण्याची इच्छा ज्यांना तीव्र असते, असे श्वान म्हणूनच रुग्णांच्या मदतीसाठी वापरू नयेत हे उत्तम.

प्रेम व्यक्त करण्यासाठी चाटण किंवा इतर कोणतीही क्रिया करणे हे श्वानाला त्याच्या चाटण्याच्या क्रियेला कसा प्रतिसाद मिळतो, त्यावर अवलंबून असते. घरात आमलेले श्वानाचे पिलू ज्या माणसाला आपला माणूस मानते, त्या माणसाला श्वानाने चाटणे आवडत असेल तर ती सवय श्वानाला लागते. श्वानाने त्या माणसाला चाटले की त श्वानाभोवतीची आरंभ माणसे काय प्रतिक्रिया देता, त्यावर श्वानाचे वागणे ठरत असते. जा सवय आपल्या श्वानाला लागू नये असे वाटत असेल ती सवय लागण्याआधीच त्याला त्या सवयीपासून परावृत्त केले पाहिजे. झिडकारणे, रागावणे, नावड स्पष्ट करणारी तीव्र प्रतिक्रिया दाखविणे यामुळे श्वान त्या सवयीपासून लांब राहातो. मात्र यासाठी घरातील किंवा त्याच्या समोरच्या गटातील सर्वांनी एकाच प्रकारची प्रतिक्रिया देणे अपेक्षित आहे श्वानाने चाटले नाही की सर्वांनी आनंद व्यक्त केला पाहिजे, म्हणजे न चाटण्याची सवय त्याच्या अंगी बाणते व तो त्याप्रमाणे नंतरही चाटत नाही.

पाश्चात्यांत मैत्री करण्यासाठी हस्तांदोलन केले जाते. उजव्या तळहाताने जसा हात दाबून स्पर्शाची जाणीव दिली जाते, त्याप्रमाणे श्वानाला देखील शेकहँड कळत नसला तरी पुढच्या पायाच्या पंजाला स्पर्श करून आपसातील मैत्रीची सुरुवात करता येते. बहुतेक पाळीव श्वानांना शेकहँड करणे शिकविलेले असते. पण त्यापुढे जाऊन रुग्णमित्र होणाऱ्या श्वानांना रुग्ण त्यांच्या दोन्ही हातांना पंजा धरण्याची शक्यता असते, त्याचा सराव द्यावा लागतो. माणसांचे केवळ शेकहँडवर समाधान होत नाही, मोठी माणसे लहानांना त्यांच्या डोक्यावर हात ठेवत आशीर्वाद देतात. आपले प्रेमव्यक्त करण्यासाठी डोक्यावर हात ठेवणे, कानाभोवती बोटाना कुरवाळणे ही माणसांची सहज प्रवृत्ती असते. बहुतेक माणसे श्वान किंवा मांजराच्या डोक्यावरून हात फिरवून त्यांना कुरवाळायचा प्रयत्न करतात. डोक्यानंतर मान-गळ्यात पडण्याचा प्रकार व नंतर खांदी, पाठ दाबत छातीशी घट्ट धरून मिठी मारणे ही माणसांची सहज प्रवृत्ती. मिठी जेवढी घट्ट तेवढे प्रेमे अधिक असा शारीरिक संदेश माणसांची मुलेबाळे देतात. या घट्ट दाबण्याची सवय रुग्णमित्र होणाऱ्या श्वानांना करून द्यावीच लागते रुग्ण वयस्क असले तर केवळ हळुवार गोंजारत हळू हळू थोपटत ते श्वानाच्या अंतरंगाशी स्पर्श साधतात. पण बालकांचे काही सांगवत नाही. आई वडिलांच्या पायाला घट्ट मिठी मारण्याची त्यांची भूक ते श्वानाला घट्ट मिठी मारून भागवतात. मोठ्या माणसांसारखाच रुग्णमित्र श्वानाने देखील त्यांचा आवेग समजून त्याप्रमाणे प्रतिसाद द्यायला हवा. म्हणूनच लहान मुलांचे आणि मोठ्या माणसांचे रुग्णमित्र हे वेगवेगळे असावे लागतात. आवेग लागणारे श्वान लहान मुलांसाठी तर हळुवार स्पर्शाने अंतरंग खुलणारे श्वान वयस्कांसाठी वापरले जातात.

जीभ किंवा शरीराच्या इतर भागांच्या प्रत्यक्ष स्पर्शाशिवाय दृष्टीने आणि आवाजानेही स्पर्श दिला घेतला जातो. श्वान गांध, संदेशाने देकील काम करतात. आपण गांध, आवाज व दृष्टी या क्रमाने संदेश देणे कसे वाढवायचे हे पाहू. श्वानाच्या गुदद्वाराजवळ शेपटीखाली दोन गांध ग्रंथी असतात. या ग्रंथींमधून जे वास बाहेर पडतात, ते श्वान स्वतःच्या शेपटीचा पंखा करून शेपूट हलवून अवतीभोवती पसरवितात. श्वानाला आनंद झाला की श्वान नुसती शेपटीच नाही, तर संबंध पार्श्वभाग हलवून, शेपूट हलवून तो वास पसरवत असतो. तो श्वान घाबरला तर शपटाची हालचाल बंद करून शेपूट दोन पायांत

खाली पोटाजवळ दाबून वास पसरणार नाही अशी व्यवस्था करतो. श्वानाचे हे संदेश आपल्यापर्यंत वासाने त नाहीत, कारण आपले नाक तेवढे तीक्ष्ण नसते. श्वान आनंदात आहे का, घाबरलेला तिंवा रागावलेला आहे हे आपण त्याच्या शेपटीच्या हालचालीने म्हणजे आपल्या दृष्टीने समजून घेतो.

आपल्याला आपल्या नाकाने श्वानाचे स्वास्थ्य कसे आहे ते मात्र समजते रुग्णमित्र श्वानाचे स्वास्थ्य हा श्वानाच्या परिणामकारकतेचा सर्वात महत्वाचा मुद्दा असतो. रुग्णमित्र श्वान ठणठणीतच हवा. श्वानाचे स्वास्थ्य बिघडत असेल दर त्याचा पहिला संदेश त्याच्या श्वासाला येणाऱ्या वासातून किंवा दुर्गंधीतून येतो. त्याच्या श्वासाची दुर्गंधी त्याच्या अंगावरच केसांत अडकते. त्यामुळे त्याचा शरीराला एक वेगळाच दर्प येतो. हा दर्प जाणवू नये म्हणून रुग्णमित्र श्वानाला रुग्णालयात नेण्याआधी त्यावर पाश्चात्य सेंट फवारण्याची पध्दत काही लोक वापरतात. श्वानाचे स्वास्थ्य खूपच बिघडलेले असल्याशिवाय त्याच्या अंगाला असा दर्प येत नाही. बेताचे खाणे व खूप व्यायाम, यवस्थित झो अशी दिनचर्या असणाऱ्या श्वानांनाही श्वान प्रजातीचा असा एक वास असतो. पण तो माणसांच्या नाकाला झोबणारा नसतो. श्वानाच्या अंगातील चरबी त्याच्या केसांवर चढल्यासारकी झाली की त्याचे केस चमकू लागतात. श्वानाचे केस जवेढे चमकदार, तेवढे त्याचे स्वास्थ्य चांगले असा सर्वसाधारण समज आहे, पण कातडीवरची केसांवर चढणारी चरबी हवेतील धुळीमुळे मेणचट झाली की असा दर्प श्वानांच्या अंगाला येऊ शकतो हे मात्र लक्षात घेतले पाहिजे.

केस चमकदार, लांब, घट्ट बनविण्यासाठी जी रसायने माणे स्वतःच्या डोक्याला चोपडतात, तीच रसायने श्वानांच्या अंगावर मळण्यात काही श्वानप्रेमी धन्यता मानतात. गाढवाच्या अंगावर वाघाटे कातडे चढविण्याचाच हा प्रकार. आहे, त्यापेक्षा आपण जास्त स्वास्थ्यपूर्ण आहोत हे दाखविण्याचे प्रयत्न अंगाशी येतात. श्वानाच्या अंगाला येणाऱ्या दपपिक्षाही श्वानाच्या अंगावर वावरणारे कीटक हे श्वानअस्वास्थ्याचे खरे द्योतक असतात. श्वानाच्या अंगावर गोचिडी, पिसवा, गोमाशा असे नेक कीटक वावरतात. ते कीटक श्वानांनाच नाही, तर त्याच्या अजूबाजूच्या प्राण्यांनाही त्रासदायक ठरू शकतात. शरीराचा दर्प दडविण्यासाठी विशिष्ट गंधाचे फवारे श्वानाच्या शरीरावर फवारणे हा त्यावरील एक उपाय झाला. पूर्वी जास्त प्रभावी कीटक नाशके श्वानांच्या शरीरावर फवारत असत. पण त्या कीटकनाशक रसायनांचा दर्प माणसांनाही असह्य होतो. म्हणून श्वानाच्या शरीरात भिनणारी काही कीटकनाशक रसायने ता बाजारात आहेत श्वानाच्या पाठीच्या मणक्यावर त्या औषधांचे टपरके सोडले की ते श्वानांच्या शरीरात जातात व त्यामुळे शरीरातील रसायनांत काही बदल होऊन श्वानाचे शरीर भक्षण करणारे कीटक ते पळवून लावतात. पण कीटक नाशकरसायनांचा अंमल उतरल्यावर श्वानाचे शरीर त्या रसायनांना निष्प्रभ करते. त्यानंतर कीटक पुन्हा येऊ लागतात.

श्वानाचे स्वास्थ्य टिकविण्यासाठी श्वानाला ओल्या खडबडीत फडक्याने अधूनमधून पुसणे आवश्यक असते. तसेच लांब केस असलेल्या श्वानांच्या केसांच्या गाठी होऊन गुंते होतात. तसे होऊ नये म्हणून श्वानांच्या अंगावरून कंगवा अथवा ब्रश फिरविणे देखील गरजेचे असते. तेवढे नियमितपणे केले की श्वानांचे केस मऊ, तुकतुकीत रेशमासारखे सुखदायी स्पर्श देणारे राहातात. व स्पर्शच आप्या दृष्टीने महत्वाचा. हातालाच नाही, त दृष्टीतून देखील ती चमक कोणालाही जाणवते व आनंददायक ठरते.

श्वानाचे व्यक्तिमत्व हे धीरगंभीर, शांत, प्रेमळ असायला हवे. तो ताठ मानेने सभावतालचा वेध घेत डौलाने चालणारा हवा. आपल्या चालकाबरोबर अनेक श्वान असे रुबाबदार दिसू शकतात. पण त्यात श्वानापेक्षा चालकांचेच कर्तृत्व जास्त

असते. रुग्णमित्र श्वान असा असावा की त्याची साखळी कोणा परक्या माणसाच्या हातात दिली व नेहमीचा चालक तेथून निघून गेला तरी श्वानाने तेथून घाबरून न जाता आनंदी व धीरोदात्त, प्रेमळ वातावरण तयार केले पाहिजे.

श्वान साधारणतः अनोळखी जागेत व अनोळखी व्यक्तीच्या सहवासांत भेदललेले असतात. सुरुवातीपसूनच वेगवेगळ्या ठिकाणी फिरायला नेऊन अनोळखी माणसांकडून त्याचे कौतुक होत राहिले की श्वानाचे व्यक्तिमत्व बदलते अनोळखी माणसांवर छाप पाडणे हा त्याच्या स्वभावाचा एक पैलू बनतो व सरावाने तो वाढवत नेऊन एक उत्तम रुग्णमित्र श्वान घडविता येतो. अनोळखी माणसावर छाप पाडण्यासाठी कोणासमोरही लागूलचालन करायचे नाही हे देखील त्याला शिकवावे लागते. अंगावरून प्रेमाने हात फिरवला तर मला आनंद झाला हे दाखविण्यासाठी माफक शेषूट हलवून कानांची हालचाल करून त्याने दाखवावे; पण थोटून घेणे ही तयची गरज होता कामा नये. त्यासाठी अंगाला अंग घासणे, अंगावर पाय ठेवणे असे उपद्रव्याप त्याने करायला नकोत. त्रयस्थ्याशी खेळण्याचा तर त्याने प्रयत्नही करायला नको.

रुग्णमित्र श्वान रुग्णालयातून किंवा रुग्णाच्या घरभेटीसाठी नेले जातात. रुग्णाशेजारी बाटल्या, खायचे पदार्थ, फले तसेच चित्रविचित्र वासाचे कापसाचे बोळे, बॅडेज वगैरे साठविलेली भांडी असतात. स्टेचरवरून उचलून किंवा ढकलगाडीवरून रुग्णांची वाहतूक केली जाते. काही रुग्ण चाकाच्या खुर्चीवरून जात येत असतात. डॉक्टर गळ्यात स्टेथोस्कोप घालून वावरत असतात. परिचारिका, सेविका डोक्यावर टोप्या, हातमोजे, पायमोजे, सँडल्स घालून, हातात ट्रे तोलून जात असतात. रुग्णाच्या खाटेजवळ औषध अथवा रक्ताच्या बाटल्यांपासून रबरी नळ्या खाली लोंबत असतात. रुग्णाच्या हातात सुया खुपसून त्यावर चिकटपट्ट्या चिकटविलेल्या असतात. हे सर्व दृष्य पाहून त्या श्वानाने त्या वस्तू ओढण्याचा किंवा त्यांना धक्का लागून त्या इकडे तिकडे करण्याचा प्रयत्न केला तर काय प्रसंग ओढवेल त्याचा विचार करा.

रुग्ण वाहिकांवर लावलेले सायरनचे आवाज या सर्व दृष्यांत मिसळून हे श्वान मान वर करून विचित्र आवाज काढू लागले तर त्याचा परिणाम सभोवतालच्या रुग्णांवर काय होईल याचाही विचार करा. रुग्णाभोवती असणाऱ्या वातावरणाची व तेथे असणाऱ्या आवाजांची सवय रुग्णमित्र श्वानाला असणे आवश्यक आहे. अशा परिस्थितीत देखील स्वतःचे धीरगंभीर, शांत व्यक्तिमत्व त्याने टिकविले नाही तर वाढवले पाहिजे. तुम्हाला आश्चर्य वाटेल पण रुग्णमित्र श्वान म्हणून काम करण्याने श्वानांना देखील खूप आनंद होतो. आपले होणारे कौतुक व आपल्या भेटीमुळे रुग्णांना मिळणारा आनंद त्यांनाही खूपच सुखदायक असतो. श्वान प्रदर्शनांना जाणारा श्वान व चालक दोघेही आनंदी होऊ परत येतील याची खात्री नसते. पण रुग्णमित्र श्वान व त्याचा चालक प्रत्येक भेटीनंतर शांत, आनंदाची अनुभूती देतात.

रुग्णमित्र श्वान काय करू शकतात त्याची उदाहरणे पाहिली की त्यांच्या मदतीची आपल्याला कल्पना येते. प्राण्यांच्या मदतीने उचार करताना आपल्याला काय साध्य करायचे आहे ते लक्षात घेतले की हा वापर कसा करायचा ते ठरविता येते. रोहनला (नाव बदलले आहे) लोकांशी संपर्क नकोसा वाटे. उपचार करणाऱ्या रुग्णमित्र श्वान मिमीबरोबर त्याने काही काळ घालवावा असे ठरले. उपचार करणारा रोहनबरोबर मिमीला घेऊन जाई. मिमी रोहनबरोबर फिरे. कोणी भेटल्यास त्याला नमस्कार करणे, त्याच्याशी संवाद करणे हे यातून साधायचे असे. मिमी बरोबर असताना रोहनला सुरक्षित वाटे. इतर कुत्रे वा माणसे दिसल्यावर मिमी शेषूट हलवून आनंद कास यक्त करते त्याबद्दल उपचाक करणारा रोहनशी बोले. त्यातून इतरांना नमस्कारकरणे, हात हलवून ओळख देणे, गुड मॉर्निंग म्हणणे वगैरे कसे करावे याची माहिती दिली जाई. त्यानंत त्याला आवडणारा मिमीशी चेंडू खेळण्याचा कार्यक्रमही होई. किंवा रोहनला मिमीला देण्यासाठी बिस्किटे दिली

जात. मिमी बरोबर नसतानाही इतरांशी तसेच वागावे यासाठी रोहनला उत्तेजन दिले जाई. असे करत राहिल्याने रोहनमध्ये सकारात्मक बदल होऊ लागला. त्याची लोकांत मिसळण्याची भीती कमी झाली. या बदलांची नोंद ठेवण्यात आली.

ठराविक ध्येय समोर न ठेवताही रुग्णमित्र श्वानाचा उपयोग केला जातो. लहान मुलांच्या वॉर्डमध्ये तसेच भाजलेल्या, पोळलेल्या व्यक्तींच्या वॉर्डमध्ये रुग्णमित्र श्वान नेल्यास रुग्णांची मानसिक अवस्था सुधारू शकते. वाचनालयातही रुग्णमित्र श्वानांमुळे काय होऊ शकते ते समजून घेण्यासारखे आहे. बॉस्कोला घेऊन वाचनालयात गेल्यावर पाच ते आठ वर्षे वयाची मुले या छोट्या दोस्ताच्या भोवती गोळा झाली. आपल्या तबत्या गोष्टी आपण बॉस्कोला वाचून दाखवत आहोत याबद्दल ती खूष होती. बॉस्कोशी कसे वागावे हे त्यांना प्रथम समजावून सांगण्यात आले. त्यांनी सांगितलेल्या गोष्टी बॉस्को कशा शांतपणे ऐकेल आणि कोणी ते सांगताना चूक केली तरी त्याला हसणार नाही हे सांगितल्यावर त्यांना खूप बरे वाटले. बॉस्कोप्रमाणे चांगला श्रोता होण्यास मुले तयार झाली असा अनुभव आहे.